

Warszawa, dnia 27 września 2016 r.

RZĄDOWE CENTRUM LEGISLACJI
DEPARTAMENT PRAWNY I POSTĘPOWAŃ PRZED
TRYBUNAŁEM KONSTYTUCYJNYM

RCL.DPPTK.590.4/2016

INFORMACJA O WYROKU
TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO

Z DNIA 8 CZERWCA 2016 R. W SPRAWIE O SYGN. AKT P 62/14¹⁾

I. Problem prawny.

Postanowieniem z dnia 3 listopada 2014 r. Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy w Warszawie, Wydział X Gospodarczy dla spraw upadłościowych i naprawczych, wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego z pytaniem prawnym, „czy art. 54 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (...) w zakresie, w jakim nie przyznaje prawa do zaskarżenia przez dłużnika, niebędącego wnioskodawcą, postanowienia o oddaleniu na podstawie art. 13 ust. 1 i 2 Pwn wniosku o ogłoszenie upadłości, jest zgodny z art. 20, art. 22, art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 w związku z art. 176 Konstytucji”.

Zdaniem Sądu pytającego poddany kontroli przepis art. 54 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze²⁾, w jego brzmieniu obowiązującym na dzień wystąpienia z pytaniem prawnym, tj. na dzień 3 listopada 2014 r., uniemożliwiając dłużnikowi złożenie skutecznego zażalenia od orzeczenia w przedmiocie oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 p.u.n., w przypadku gdy postępowanie o ogłoszenie upadłości zostało zainicjowane wnioskiem wierzyciela, narusza prawo do sądu, rozumiane jako prawo do rozpatrzenia sprawy w sposób jawny, sprawiedliwy

¹⁾ Sentencja została ogłoszona dnia 16 sierpnia 2016 r. w Dz. U. poz. 1240.

²⁾ Na mocy ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz. U. z 2015 r. poz. 978, z późn. zm.), która w przeważającej części weszła w życie z dniem 1 stycznia 2016 r., ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (oznaczenie publikatora na dzień wystąpienia z pytaniem prawnym: Dz. U. z 2012 r. poz. 1112, z późn. zm.) nosi obecnie tytuł „Prawo upadłościowe” (aktualny publikator: Dz. U. z 2015 r. poz. 233, z późn. zm.). W dniu, w którym Sąd pytający wydał postanowienie w przedmiocie wystąpienia z pytaniem prawnym do Trybunału Konstytucyjnego przedmiotowa ustawa występowała pod wskazanym wcześniej tytułem „Prawo upadłościowe i naprawcze” i tak też będzie ona określana w niniejszej informacji (w skrócie: „p.u.n.”), mając na uwadze, że orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego dotyczyło przepisu tej ustawy w brzmieniu obowiązującym na dzień wystąpienia z pytaniem prawnym. Poddany kontroli art. 54 ust. 1 p.u.n. został uchylony z dniem 1 stycznia 2016 r. na mocy ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne, a zatem formalnie nie obowiązywał w chwili wydawania wyroku przez Trybunał Konstytucyjny.

i z uwzględnieniem zasady dwuinstancyjnego postępowania sądowego. Ponadto Sąd pytający podniósł, że jego zdaniem zaskarżony przepis jest niezgodny z art. 20 i art. 22 Konstytucji, ponieważ przekracza dopuszczalne konstytucyjnie ograniczenia wolności działalności gospodarczej. Wynika to z faktu ujawnienia w Krajowym Rejestrze Sądowym informacji o oddaleniu wniosku o ogłoszenie upadłości podmiotu gospodarczego ze względu na brak majątku wystarczającego do zaspokojenia kosztów postępowania upadłościowego – to zaś oznacza istotną przeszkodę w uzyskaniu finansowania zewnętrznego oraz utrudnia współpracę z dotychczasowymi i nowymi kontrahentami, gdyż wskazuje na niewypłacalność przedsiębiorcy.

II. Wzorce kontroli.

Jako wzorce kontroli zakwestionowanego przepisu art. 54 ust. 1 p.u.n. Sąd pytający powołał art. 20 (zasada wolności prowadzenia działalności gospodarczej), art. 22 (warunki dopuszczalności ograniczenia wolności działalności gospodarczej), art. 45 ust. 1 (prawo do sądu), art. 77 ust. 2 (zakaz zamykania drogi sądowej do dochodzenia naruszonych praw i wolności) i art. 78 (prawo do zaskarżania orzeczeń wydanych w I instancji) w zw. z art. 176 Konstytucji (zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego).

III. Treść orzeczenia.

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 54 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze, uchylony przez art. 428 pkt 36 lit. a ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne, w zakresie, w jakim nie przyznaje prawa do zaskarżenia przez dłużnika, niebędącego wnioskodawcą, postanowienia o oddaleniu na podstawie art. 13 ust. 1 ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze wniosku o ogłoszenie upadłości, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 45 ust. 1 i art. 176 ust. 1 Konstytucji RP oraz nie jest niezgodny z art. 20, art. 22 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji. Ponadto Trybunał Konstytucyjny postanowił umorzyć postępowanie w pozostałym zakresie.

Trybunał Konstytucyjny wskazał, że pomimo iż w dniu wyrokowania zakwestionowany przepis już formalnie nie obowiązywał (został bowiem uchylony z dniem 1 stycznia 2016 r.), to jednak rozpatrzenie merytoryczne pytania prawnego i wydanie wyroku było w tym przypadku dopuszczalne. Na mocy normy intertemporalnej wynikającej z art. 449 Prawa restrukturyzacyjnego art. 54 ust. 1 p.u.n. powinien być bowiem nadal stosowany w sprawach, w których wniosek o ogłoszenie upadłości wpłynął przed dniem wejścia w życie Prawa restrukturyzacyjnego.

Punkt wyjścia dla rozstrzygnięcia dokonanego przez Trybunał Konstytucyjny stanowiło ustalenie, że orzekanie przez sąd w przedmiocie ogłoszenia upadłości mieści się w ramach rozpatrywania sprawy w rozumieniu Konstytucji przez sąd działający jako organ wymiaru sprawiedliwości. W uzasadnieniu omawianego wyroku przypomniano, że w postępowaniu upadłościowym wyróżnia się dwie podstawowe fazy, tj. postępowanie w sprawie ogłoszenia upadłości, które nosi cechy postępowania rozpoznawczego oraz następujące po ogłoszeniu upadłości postępowanie upadłościowe *sensu stricto*, które ma charakter postępowania wykonawczego. Postępowanie w sprawie ogłoszenia upadłości ma na celu ustalenie występowania po stronie przedsiębiorcy podstaw ogłoszenia upadłości. W związku z tym może zostać przeprowadzone postępowanie dowodowe. Postępowanie takie prowadzone jest przez sąd upadłościowy na podstawie przepisów ustawy. Co do zasady kończy się zaś wydaniem orzeczenia w przedmiocie ogłoszenia lub odmowy ogłoszenia upadłości, co stanowi rozstrzygnięcie o sytuacji prawnej dłużnika, wywierając skutki prawne także w odniesieniu do innych podmiotów (zwłaszcza wierzycieli). Z tych też względów Trybunał Konstytucyjny uznał, że orzekanie przez sąd w przedmiocie ogłoszenia upadłości jest rozpoznawaniem sprawy w rozumieniu konstytucyjnym, dokonywanym przez sąd działający jako organ wymiaru sprawiedliwości.

W uzasadnieniu wyroku przypomniano, że sprawowanie wymiaru sprawiedliwości, polegające na rozpatrywaniu spraw w rozumieniu Konstytucji, objęte jest gwarancją dwuinstancyjności wynikającą z art. 176 ust. 1 ustawy zasadniczej. Wyrażona w tym przepisie zasada jest jednym z istotnych elementów treści prawa do sądu. Prawo do sprawiedliwej procedury, które wpisuje się w treść konstytucyjnego prawa do sądu, zawiera bowiem gwarancję zaskarżenia orzeczenia wydanego w I instancji oraz rozpoznania sprawy w postępowaniu dwuinstancyjnym. Trybunał Konstytucyjny podkreślił ponadto, że Konstytucja nie przewiduje możliwości wprowadzania odstępstw od zasady dwuinstancyjności postępowań sądowych.

W uzasadnieniu omawianego wyroku Trybunał Konstytucyjny poczynił również istotne spostrzeżenia dotyczące wzajemnej relacji art. 78 oraz art. 176 ust. 1 Konstytucji. Zauważył, że ogólne wyrażenie zasady dwuinstancyjności zostało zawarte w art. 78 Konstytucji, przy czym przepis ten odnosi taką gwarancję do wszelkich procedur, także pozasądowych. Natomiast art. 176 ust. 1 Konstytucji dotyczy wyłącznie „postępowań sądowych”, rozumianych jako rozpatrywanie spraw w rozumieniu Konstytucji przez sądy wykonujące w ten sposób wymiar sprawiedliwości. Różnica między wskazanymi wzorcami konstytucyjnymi polega między innymi na tym, że art. 78 Konstytucji dopuszcza tworzenie

przez ustawodawcę zwykłego wyjątków od zasady dwuinstancyjności. Natomiast art. 176 ust. 1 Konstytucji, dopełniając i konkretyzując ogólniejszą zasadę zawartą w art. 78 Konstytucji, wyklucza jakiegokolwiek wyjątki od zasady dwuinstancyjności w odniesieniu do „postępowania sądowego”. Z tego też względu Trybunał Konstytucyjny, ujmując postępowanie w sprawie ogłoszenia upadłości jako rozpatrzenie przez sąd sprawy w rozumieniu konstytucyjnym, stwierdził, że nieprzyznanie dłużnikowi, niebędącemu wnioskodawcą, prawa do zaskarżenia postanowienia o oddaleniu na podstawie art. 13 ust. 1 p.u.n. wniosku o ogłoszenie upadłości, stanowi złamanie konstytucyjnych gwarancji dwuinstancyjności postępowania.

IV. Wskazówki dla prawodawcy.

Mając na uwadze, że przepis art. 54 ust. 1 p.u.n., będący przedmiotem orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, został uchylony z dniem 1 stycznia 2016 r., a więc jeszcze przed wydaniem wyroku w przedmiotowej sprawie, nie jest obecnie możliwe dokonanie zmiany jego treści. Należy jednakże zauważyć, że na podstawie art. 449 Prawa restrukturyzacyjnego uznany za niekonstytucyjny przepis art. 54 ust. 1 p.u.n. może mieć w dalszym ciągu zastosowanie. Dlatego też, jeżeli nadal występują sprawy, w których przedmiotowa regulacja mogłaby mieć zastosowanie, a więc sprawy, w których wniosek o ogłoszenie upadłości został złożony przed dniem 1 stycznia 2016 r., a postępowanie w sprawie ogłoszenia upadłości dotychczas się nie zakończyło, to rozważona powinna być interwencja ustawodawcy we wskazanym zakresie. W tego typu sprawach powinna bowiem istnieć podstawa prawna do zaskarżenia przez dłużnika, niebędącego wnioskodawcą, postanowienia o oddaleniu wniosku o ogłoszenie upadłości, wydanego na podstawie art. 13 ust. 1 i 2 p.u.n.

Piotr Ołdak
Wicedyrektor
Departamentu Prawnego i Postępowań przed
Trybunałem Konstytucyjnym
w Rządowym Centrum Legislacji

/-podpisano bezpiecznym podpisem elektronicznym
weryfikowanym przy pomocy ważnego
kwalifikowanego certyfikatu/

Sprawę prowadzi: Karol Grzybowski